

Hvordan opleves forvaring?

Kriminalistforeningen, 29.04.2026

Julie Laursen, Lektor, Det Juridiske Fakultet

KØBENHAVNS UNIVERSITET

'Hvis man så bare vidste, at det var 16 år. Jeg havde byttet min forvaring for 16 år til enhver tid, for så havde jeg da vidst, hvornår det var slut. Plus, jeg er jo heller ikke ude af en forvaring, når jeg kommer ud herfra. Jeg hører stadigvæk under tilsyn fra kriminalforsorgen i mange år bagefter'.

'Aksel, HV'

Hvor taler jeg fra?

- Baggrund i antropologien
- Lektor i Kriminologi på Det Juridiske Fakultet, KU
- Uddannelsesleder (sammen med Katrine Barnekow Rasmussen) af Diplomuddannelsen i Kriminologi, KU
- Med-leder af Copenhagen Centre for Criminology, KU
- Leder af to forskningsprojekter: EXCEL og LÅST

CARLSBERGFONDET

Realdania

Mit fundament

- Feltarbejde i over 30 fængsler i Danmark, England og Norge og +200 interviews med indsatte

Nogle af de spørgsmål, som jeg interesserer mig for:

- Hvad er forskellen på såkaldt neoliberale og socialdemokratiske straffepolitikker i praksis?
- Hvordan opleves det at blive idømt forvaring i retten og afsone i fængslet?
- Hvilke indsatte "tryktester" velfærdsstatslige straffeideal?
- Hvordan 'oversættes' straffepolitiske idealer, visioner og principper til fængselsarkitektur?

Hvorfor forske i forvaring?

- 'Ekstreme' domme illustrerer grænserne for straf
- Fordi den måde som en stat behandler sine 'værste' eller mest farlige på, siger en hel del om straffepolitikken generelt (Pratt 1996; Reiter & Blair 2019; Zimring & Hawkins 2004: 176).
- Brugen af tidsubestemte straffe er både stigende og omdiskuteret internationalt. Stor stigning i DK og i Norge steg forvaringspopulationen med 40% imellem 2017-2022 og nu udgør forvarede 5% af den norske fængselspopulation)
- Forvaring repræsenterer statens straffende og rehabiliterende ambitioner i ét
- Det er en af tragedierne ved fængslet som en straffende institution at man *antager* dets moralske effekter snarere end at *undersøge* dem empirisk (Liebling 2025, 2).

En stigmatiserende dom

- 'Forvaring er det ultimative udtryk for samfundets foragt for din person'
- Socioøkonomisk udsatte, diverse diagnoser, omsorgssvigt, og svag tilknytning til uddannelses-og arbejdsmarked
- Kort sagt, en high risk/high needs gruppe:
- Norge: Næsten alle (95,0 %) af de forvarede (n = 202) havde mindst én psykiatrisk diagnose i løbet af undersøgelsesperioden. Derudover havde 73,8 % af forvarede modtaget en diagnose for en alvorlig psykisk lidelse i observationsperioden
- Dette er meget højt sammenlignet med 23,7 % i sammenligningsgruppen og 28,3 % i den samlede fængselsbefolkning (Todd-Kvamm et al 2025)

Både antal og udstrækning af forvaring er steget

- Herstedvester fængsel foretog en undersøgelse af udstrækningen af idømte foranstaltninger i perioden fra 1. januar 1990 til den 31. december 2011, som viste at udstrækning af forvaring inden prøveudskrivning i perioden fra **2007-2011 var 14 år og 7 måneder** (175,4 måneder)

Den såkaldte trappe:

- Enkeltstående ledsagede udgange
- Regelmæssig ledsaget udgang hver anden måned.
- Ledsaget udgang hver måned
- Uledsaget månedlig dagudgang
- Almindelig regelmæssig weekendudgang hver tredje uge.
- Udstationering til udslusningsfængsel eller eget hjem

Straffelovsrådets anbefalinger

- Efter rådets opfattelse må der antages at gælde en "øvre grænse" i den forstand, at selv i de groveste af de sager, hvor der bliver idømt forvaring, kan pønale hensyn normalt aldrig antages at være til hinder for prøveudskrivning, hvis vedkommende har været i forvaring i omkring 18-20 år.
- Heller ikke et eventuelt manglende udslusningsforløb kan antages i sig selv at være til hinder for prøveudskrivning efter så mange år.
- Desuden finder vi det væsentligt, at den foranstaltningsdømte vedvarende kan motiveres for samarbejde, refleksion over egne handlemønstre samt erkendelse af et eventuelt behandlingsbehov.
- Rådet anbefaler, at det overvejes, om der kan være anledning til at ændre regler og praksis på udgangsområdet, i det omfang det kan være egnet til at afbøde de særlige konsekvenser, som nægtelse og begrænsning af udgang kan have for anbringelsestiden for forvaringsdømte.

Hvor mange begår alvorlig kriminalitet efter ophør af forvaring?

- Norske forskere har undersøgt hvor mange ud af 131 personer, som var færdige med at afsonen en forvaringsdom i perioden 2002–2022, fik en ny dom til fængsel eller forvaring.
- 48 af de 131 personer fik en ny fængsels- eller forvaringsdom = tilbagefald på 37 procent. I dette tal er alt kriminalitet inkluderet – også mindre alvorlige lovbrud
- 13 ud af de 131 blev dømt for alvorlig kriminalitet –grov vold, voldtægt eller drab – efter at have afsonet en forvaringsdom. Dette giver et tilbagefald på 10 procent (Johnsen et al 2025).

Forvarings projektet INDESENT (2021-2024)

Et af projektets mål var, at koble statens kommunikation (det, der sker i retten) til straffens fuldbyrdelse (livet i fængslet)

Retten:

- Feltnoter, uformelle samtaler, domsudskrifter, og observationer fra **15** straffesager, hvor der var nedlagt påstand om forvaring

Herstedvester:

- **Interviews** (varighed af 2-5 timer) med 35 forvarede
- **Deltagerobservation** på afdelingerne, på gårdture, på arbejdspladserne, til sociale arrangementer
- **Statistisk** analyse af udstrækningen af forvaring

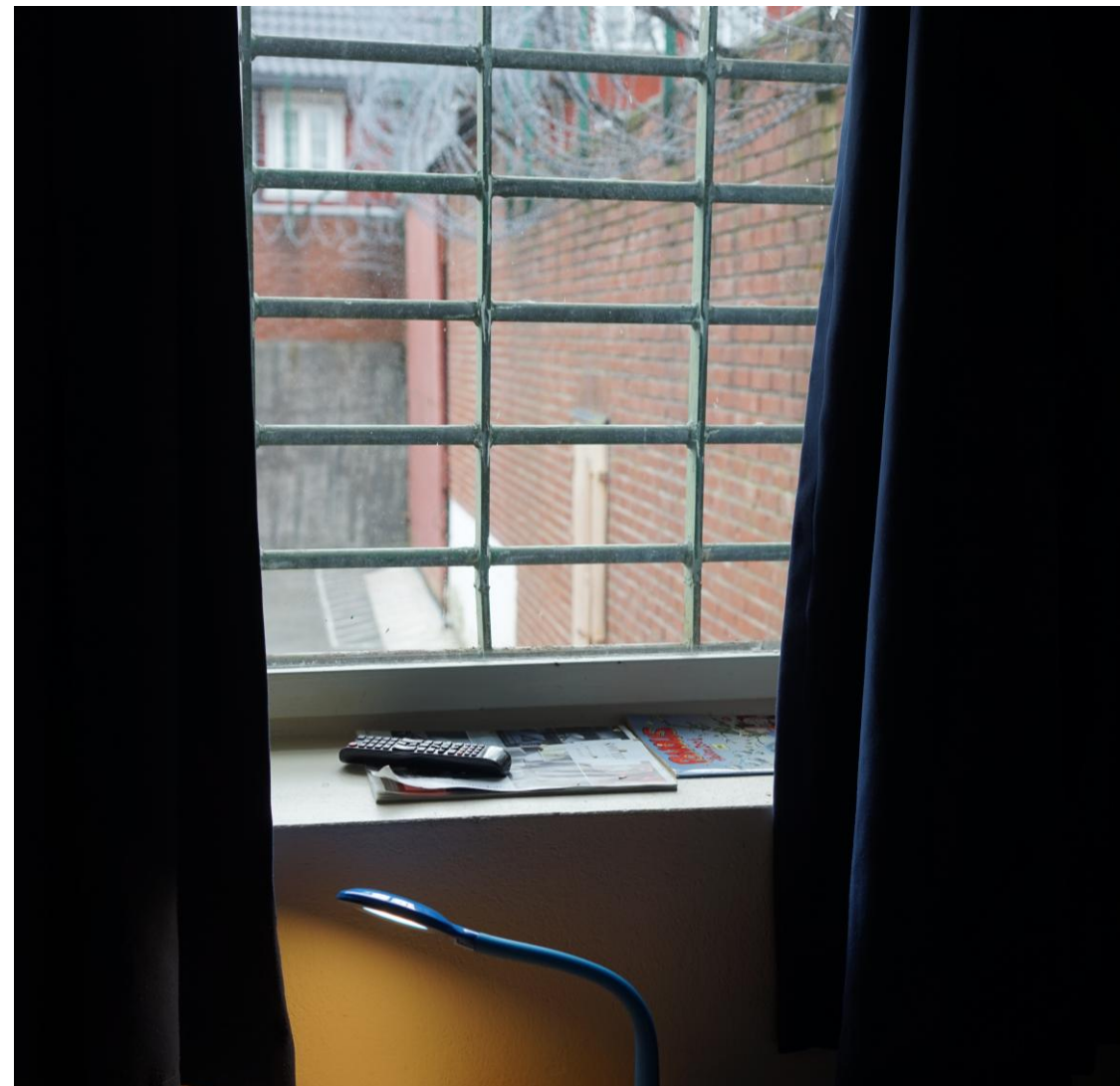
Retssagerne

- Apati/chok
- Manglende forståelse for rettens logik og sprogbrug
- Følelsen af, at blive beskrevet som 'et monster'
- Stor vægt på Retslægerådets anbefalinger

Jeg har jo aldrig nogensinde vist hvad forvaring det var egentlig, havde ikke sådan rigtig hørt om det' (Henning).

'Jeg vidste ikke, hvad forvaring var' (Noah).

'Når der bliver lavet en mentalerklæring på en, og mentalerklæringen bliver lavet i det tidsrum, hvor du har det allerværst i hele dit liv... Jeg var ikke... jeg var bare en skygge af mig selv, ligesom at jeg så mig selv udefra' (Villum).

Domstolene – mangel på forskning i domsafsigelser

- Erlend Frafjord (2024): Norges Farligste
- 14 af 15 begæringer om løsladelse fra forvaring efter volds- eller drabsdomme blev afvist af retten. Domstolen mener altså næsten altid at det ikke er trygt nok at løslade. Det kan skyldes at disse forvaringsdømte ikke har villet eller klaret at ændre sig, men det kan også skyldes at de har tilbragt årevis i et afsoningsregime hvor positiv ændring er vanskelig.
- I halvdelen af de ovennævnte domme bliver den norske kriminalomsorg kritiseret for ikke forberede fangene godt nok til livet efter afsoning (Mjåland 2024).

Tidlige fase af forvaringen

- Tidslig desorientering (Crewe, Hulley & Wright 2020)
- Krise (lovbruddet, anholdelse, varetægt, mentalundersøgelse, retssagerne)
- Lettelse over at være kommet 'det rigtige sted' hen

'Det føles som evig varetægt' (Louie)

'... Hvis du får en forvaringsdom, så er det lidt ligesom at [synker], at alle planer bliver ødelagt. du kan ikke lægge nogle planer, du aner ikke hvornår du kommer ud, du aner ingenting' (Elo)

'Altså jeg skal sidde inde de næste tre, fire, tolv år mand, du ved, ikke. Jeg kiggede bare ud på det her tomme, tomme, tomme sted. Altså et forladt sted [...]. Altså det var, jeg kan ikke rigtig beskrive det. Det var virkelig, virkelig trist kan jeg huske. Hold kæft hvor var jeg ked af det' (Verner).

Den tidlige fase – skyldfølelse, hjælp og behandling

- "Hvis jeg får en forvaringsdom, så er der jo nogen, der hjælper en. Det var det, jeg forbandt det med. [...] Så er der nogle psykologer og noget, som kan hjælpe en. Så tænkte jeg, det er måske også positivt" (Jan).
- *JL: Hvis jeg må spørge til at starte med, hvad du er allermest stolt af dit liv?*
- "Det bliver sgu svært ... det bliver umiddelbart svært at påpege, fordi jeg har påført så mange mennesker, som jeg elsker og har elsket, så stor uforståelig og ulidelig smerte..." (Oscar).

Man har jo en rygsæk på ryggen, som er fyldt med tunge sten. Fra man bliver anholdt med den gerning, man har begået... Det er egentlig ikke fordi, selv efter mange år, der bliver den stadigvæk lige tung at bære. Men man kan lette den en lille smule, til dels hvis man erkender, dels hvis man forsøger at komme videre

Anker

Det jeg er allermest stolt af, det er den forandring, jeg har lavet i mit liv fra, fra 2019 af. Og det er, jeg har lagt mit misbrug bag mig, og jeg har egentlig ændret mig rigtig meget, ikke? Blevet mere voksen og ja. [...] Og, ja, og jeg kan jo se resultatet af det nu, ikke? [...] Og for første gang i 11 år, der står der [ingen] disciplinærsager siden sidst. [...] Og det har jeg ikke prøvet før.

Milas

Mellem fasen

- En følelse af, at være fravalgt/udstødt af staten
- Behandling (psykologisk, medicinsk & psykiatrisk) og programmer
- Ønske om meningsfuld uddannelse og beskæftigelse

“Hvis det [hjernen] var mit hus, så ikke nok med at du kommer ind i stuen, men du åbner også skabene’ (Tom).

‘Det er sådan meget belastende for mig, når man er umyndiggjort og sådan. Så er man altså, så finder man sig som eksperiment. Det er også det, at man tænker sig lidt om... [...] så tænker man ‘hvad mon de vil sige’, ‘hvad mon han reagerer på det’, ‘hvordan han tager det’, og altså... sådan tænker man mange ting til dagligdag. Også dem, man arbejder sammen med på et værksted på Herstedvester for eksempel ikke’ (Emmanuel).

'Forsynede sig med kødboller. Tog
ingen kartofler'

Notat fra Ila, Norge

Retsfølelsen og det fjerne Direktorat

- 'Men Direktoratet [for kriminalforsorgen] det er sådan en fjern ting. Man ser dem aldrig, man høre dem aldrig. Man har mulighed for at tale med én derinde fra en gang om året, og det er det. Og så får du bare svaret. Der er ingen dialog sådan set, overhovedet' (Bjørn).
- 'På grund af retsfølelsen, så kunne de ikke give mig udgang. Først så siger stedet her: "På grund af retsfølelsen, så kan vi ikke give dig udgang." Det gjorde de måske kun én gang. Så næste år, så søger jeg igen. Så siger de [Herstedvester]: "Ja, vi har indstillet dig til udgang. Så får du svar fra direktoratet, på grund af retsfølelsen så kan du ikke få udgang." Det svar fik jeg så fire-fem år i træk fra direktoratet' (Aksel).

Der er nogen af fangerne [...] de skriver jo klager, ja, mange om dagen [...] Så er vandet for varmt, så er vandet for koldt, så er maden for varm, så er maden for kold [...]. Tidligere var en mand en mand, og nogle gange ville de bare slå...

Erfaren betjent i Andersen 2018: 59

The defences of the weak – Thomas Mathiesen

- Mathiesen skrev om 'de svages våben' i 1965 på baggrund af forskning blandt bl.a. forvaringsdømte i Ila
- Han pegede på, at de var 'censorious', hvilket var en særlig individualiseret form for modstand (i modsætning til mere kollektive former for modstand)
- De holdte fængslets egne regler op i lyset, og påpegede fx. betjentes og andre ansattes 'fejl' og mangler
- Eller lavede små tiltag, som virkede meget irriterende og frustrerende for de ansatte

- Eksempel: Vejning hver dag klokken 17

Sen fase (10 år -)

- Eksistentiel ensomhed (Stauffer 2005)
- Frustration over at være tættere på friheden, og så alligevel ikke
- Angst for fremtiden (Crewe, Hulley & Wright 2020)
- Ambivalens overfor kønsdriftsdæmpende medicin

Jeg tænker på, hvor fjern friheden føles for dig?

- 'Jamen jeg bliver aldrig fri. Jeg bliver aldrig fri'.

Føler du, at du har noget kontrol over dit liv herinde?

- 'Nej, det har jeg ikke. Nej. Det er andre, der bestemmer for mig. [Rømmer sig] Du kan ingenting, du har ingenting, og du er ingenting'.

De, der virkelig gør sig fortjente til nogle indrømmelser, de bliver jo desillusionerede, fordi de indrømmelser, de kommer jo ikke... [...] Det påhviler systemet at levere en behandling, så man bliver ufarlig, hvis det er muligt.

Bistandsværge, 2023

JL: Og hvis du nu skulle sige, hvordan – hvor langt væk er den [friheden] i dag?

Det ved jeg ikke, fordi [stemme bævrer en smule] ... det er ikke altid nemmere at komme tættere på målet. Og det er ikke altid, man tør at tro på det ... før man er på den anden side... fordi man bliver pillet ned så meget, som man gør, af det system her. [...] Jamen jeg mener, at systemet er meget langsomt. Det er meget, meget, meget op ad bakke. Og altså jo tættere man kommer på målet, jo mere ivrig bliver man jo. Altså det er trods alt ens frihed [...]

Liam

Afrundning

Straffens kommunikative potentiale

- Straf kan kommunikere klart at vi har gjort noget forkert, men at denne gerning ikke truer vores fremtidige medlemskab af fællesskabet, hvis vi anerkender vores ugerning, og måske endda engagerer os i en positiv, moralsk transformation (Duff 2001; 2020).
- På den anden side, så kan straf føre til vrede, modstand og benægtelse, hvis straffen kommunikerer vores forkerthed, hvis det truer vores mest meningsfulde sociale bånd, og hvis den ikke giver os en chance for at reparere det gjorte (Ievins 2023).

Det er igen det der med, at jeg snakker om, at det skulle være et samarbejde. Jeg forstår forvaring som, at man laver en kontrakt mellem mig og staten, i det her tilfælde fængslet, om at vi skal finde en løsning så det her aldrig nogen sinde sker igen. Det skal ske i samarbejde med at man skal tilbyde nogle behandlinger, og dem skulle jeg så meget gerne tage imod. Det gør man bare ikke.

Noah

En smuldrende behandlingsalliance?

- En nyere lov, som indskrænker livstidsdømte og forvaringsdømte for drabs rettigheder henviser til 'retsfølelsen' hele 22 gange (Justitsministeriet 2022).
- Retsfølelsen spiller helt generelt en stor rolle i hverdagen for forvaringsdømte (afslag på frihedsgoder).
- "Yderligere bevirker tidsubstemtheden, at motivationen for samarbejde med det behandelende personale kan forstærkes væsentligt" (Retslægerådet i Heckscher 2015).
- På tragisk vis distraherede forvaringen ofte de forvaringsdømte i den forstand at de blev mere optaget af det, som de vurderede som systemets illegitime praksis end af de(t) lovbrud, der bragte dem til fængslet.

Tak for i dag!

- Læs videre (skriv til julie.laursen@jur.ku.dk hvis ikke du har adgang):
- Laursen, Julie (2026) Straf som forpligtelse. *Tidsskriftet Antropologi*
- Laursen, J (2025) Indeterminate Punishment as a 'Contract' in Denmark and Norway. *Incarceration*, s.1-19.
- Laursen, Julie (2024) Forvaring i retten og fængslet. *Juristen*, 3/4, s. 131-139.
- Johansen, Louise Victoria & Laursen, Julie (2023) Moral Communication in Court, *Courtroom Ethnography: Exploring Contemporary Approaches, Fieldwork and Challenges*. Flower, L. & Klosterkamp, S. (red.). Palgrave Macmillan, s. 161-177.
- Crewe, Ben, Laursen, Julie & Mjåland, Kristian (2022) Comparing deep-end confinement in England & Wales and Norway. *Criminology*. 61, 2, s. 204-233.
- Se også forskningsprojektet ULTPEN om forvaring i Norge